

Nye danskere, nye dialekter

PIA QUIST

De "nye" danskere på Nørrebro er blevet "gamle". De har både fået børn og børnebørn, og beboerne på Nørrebro har for længst vænnet sig til tyrkiske naboer, kebabrestauranter og tørklæder. Nørrebro udgør i dag et af Danmarks mest blandede kvarterer, kulturelt og sprogligt. Op mod halvdelen af eleverne i kvarterets folkeskoler er tosprogede, og for børn og unge der vokser op her, er *det blandede* det normale. Det kan spores i deres sprog¹. Se fx dette eksempel fra to 16-årige unge mænds samtale i en bus:

AHMED: *wallah* jeg siger min storebror han skylder mig 700 koner. Jeg skal have 350 i dag og 350 om to uger. *I got paras*. Skal du til den der fest på fredag?

MEHMET: mm.

AHMED: *wallah* mand, jeg siger dig efter den der tur jeg tænker bare på fest og *kIz*.

[...]

MEHMET: vi skal i morgen mig og min fætter # vi skal over og lave *kIz* i morgen.

AHMED: hvorhenne.

MEHMET: i Brøndby Strand.

AHMED: hvordan lave dem *kIz*.

MEHMET: vi siger bare kom, vi drikker lidt, så går vi, så gør vi det.

AHMED: *bok*.

MEHMET: *koran koran wallah billa* bare vent bare vent.
AHMED: er der flere *lan*, er der flere, *magi*.

Ahmed og Mehmet har henholdsvis marokkansk og kurdisk baggrund. Selv om brudstykket af deres samtale er kort, er her meget interessant for en sprogforsker at tage fat i. Her er afvigelser fra standarddansk talesprog både hvad angår ordforråd, syntaks og (hvad man naturligvis ikke kan læse her) udtale. De kursiverede ord stammer fra arabisk, tyrkisk, engelsk og kurdisk. Det er karakteristisk for drengenes sprog at ordene bruges på tværs af modersmål. Altså, Ahmed bruger fx tyrkiske ord skønt hans modersmål er berberisk. Der er også en standardafvigelse hvad angår syntaks, i sætningen: “efter den der tur jeg tænker bare på fest og kIz”. Her ville man normalt forvente inversion: “efter den der tur tænker jeg bare på fest og kIz”².

Det er almindelig kendt blandt sprogforskere at ændringer i befolknings sammensætning der fører til sprog- og kulturmøder, også fører til ændringer i sproget. Alene af den årsag er der grund til at antage at der sker udviklinger i dansk talesprog på Nørrebro. Samtidig ved vi også at specielt unge – og unge i subkulturer kunne man tilføje – er særligt ekspressive og fornyende i deres sprogbrug. Derfor er det ikke overraskende at der i dag på Nørrebro findes en særlig måde at tale på som nogle (bl.a. de unge selv) kalder perkerdansk, andre kalder vennesprog, og som jeg har kaldt en *multietnolekt*.

Drengenes sprog i eksemplet kan betegnes ‘multietnolekt’ fordi det er vokset ud af det multisprogede miljø de færdes i. I en bred definition af ‘dialekt’ kunne man også beskrive drengenes sprog som en københavnsk dialekt. Da ville man forstå dialekt som en sproglig varietet der afviger fra standardsproget på en række niveauer (ord-

forråd, udtale osv.). Men 'dialekt' forbindes stadig af mange med de traditionelle danske dialekter der tales (eller taltes) på landet. Multi-etnolekten er et nyt fænomen. Det er et fænomen fra byen, og det er i højere grad et fænomen i udvikling end i afvikling.

ANDENGENERATIONS-DANSKERES SPROG

Nydanskere i Danmark udgør naturligvis en meget broget skare – af nytilkomne, af anden- og tredjegerationsindvandrere, af flygtninge, af familiesammenførte osv. Det betyder også at nydanskerne står i vidt forskellige situationer i forhold til dansk. Nogle er i gang med at tilegne sig dansk, andre har dansk som et veludviklet andetsprog, og andre igen har dansk som modersmål. Multi-etnolekten er unge andengenerationsdanskere sprog. Denne gruppe er også broget, men et fællestræk er at de er opvokset i Danmark (er født her eller kommet hertil i en tidlig alder). De har gået i danske skoler, haft danske lærere og danske kammerater. Fællessproget i de venskabsgrupper de færdes i, er derfor dansk.

Mange af disse unge er af medier, skolevæsen osv. blevet betragtet som en særlig gruppe med egen identitet og specielle problemer, og nogle af de unge har (muligvis af samme årsag) følt sig anderledes og uden for det danske fællesskab. Nu er det jo ikke noget nyt fænomen at unge, uanset etnisk baggrund, grupperer sig i subkulturer med forskellige interesser og omgangsformer. Derfor er det heller ikke underligt at unge nydanskere finder sammen og skaber sig en fælles identitet. Multi-etnolekten er en del af denne fælles identitet. Der findes klare paralleller i fx Sverige og Holland hvor særlige varieteter af svensk og hollandsk er vokset ud af byernes blandede ungdomskulturer. I Sverige kendes fænomenet som *rinkebysvensk* – Rinkeby er en forstad til Stockholm med høj andel af indvandrere (Kotsinas 1998). I Holland omtales fænomenet som *straattaal*, gadesprog (Appel 1999).

Vi må ikke som udenforstående (voksne med dansk baggrund) misforstå multietnolekten. Vi skal være varsomme med at tolke de unges sprog som en eksklusion af dansk eller danskere, eller som en provokation mod danskere. Sproget har i højere grad en inkluderende og fællesskabsskabende funktion. Der er netop tale om – som nogle af de unge så rammende selv har beskrevet det – et vennesprog, dvs. et sprog man bruger med sine venner. Ved at tale sådan med hinanden bekræfter man hinanden i at være en del af et fællesskab. Man kan sige at det snarere har en indadrettet end en udadrettet funktion. Derfor er der også unge med ren dansk baggrund der bruger multietnolekten. I de såkaldte indvandrer-tætte områder som Nørrebro er der også unge “pæredanskere” som indgår i de blandede ungdomsgrupper. Og de kan også bruge multietnolekten til at signalere fællesskab med deres nydanske kammerater.

At multietnolekten er et vennesprog, betyder altså at det er et sprog de unge taler indbyrdes. Når de taler med andre, fx en lærer eller en fremmed, bruger de ikke multietnolekten. De unge kan skifte sprog alt efter hvem de taler med. Præcis som vi alle sammen i større eller mindre grad tilpasser vores sprog til omstændighederne. Det er derfor vigtigt at pointere at multietnolekten ikke er udtryk for dårligt tilegnet dansk. Multietnolekten udfylder helt andre funktioner end erstatning for manglende dansk. Når man fx vælger at sige 'kIz' i stedet for 'pige', er det ikke fordi man ikke kender ordet 'pige' – eller 'sild', 'chick' eller 'tøs' for den sags skyld. At blande sproget med ikke-danske ord som 'kIz', har en effekt i samtalen som de unge udnytter kreativt.

Når jeg understreger at de unge kan skifte, tænker jeg mest på ordene, bøjningerne og syntaksen. Det gælder nemlig ikke i alle tilfælde udtalen. Flere af de unge, og specielt drengene, har en hør-

bar accent som særligt angår standardafvigende stød og trykfordeling. Og disse træk ændrer de ikke afhængigt af samtalsituationen. Accent er dog ikke et godt udtryk i alle tilfælde. Accent forstår vi jo på dansk som afsmitning fra førstesproget (fx dansk med fransk accent eller engelsk med dansk accent). Men nogle af de unge på Nørrebro taler faktisk dansk hjemme og behersker ikke deres forældres modersmål. Og så er der ikke længere tale om accent i traditionel forstand, men en ny dansk udtalevarietet. En ung mand fra Vestre Borgerdyd Gymnasium betegnede selv sin udtale som *sin dialekt*.

Vil multietnolekten på længere sigt få en afsmittende indvirkning på standarddansk? Det kan man sagtens forestille sig. Men det vil ikke være noget der sker i morgen eller om et år. Hvis der er træk fra de unge nydanskere sprog der overtages bredt af københavnske unge, tror jeg det vil dreje sig om træk ved udtalen. Ordene i multietnolekten har en slangagtig karakter som dels betyder at de virker voldsomt bemærkelsesværdige uden for gruppen, dels at de har et kortvarigt liv indtil de erstattes af nye slangord. Hvis der sker en påvirkning, vil det ske på udtaleniveau.

Hvis multietnolekten får en særlig prestige i København – hvilket der er noget der tyder på – kan det tænkes nogle af dens særtræk vil brede sig til københavnsk og fra københavnsk til standardsproget. Det er nemlig ikke sådan at det bare er det københavnske højsociale sprog der bestemmer udviklingen i standarddansk. Der er også træk fra lavkøbenhavnsk (arbejderklassens københavnsk) der i 1900-tallet har bredt sig fra hovedstadens sprog til hele landet – det flade a for eksempel (Brink & Lund 1975).

Hvis udeladelse af stød sammen med en mere stavelsesbaseret trykfordeling bliver almindeligt blandt store grupper af københavnske unge, vil disse træk sandsynligvis også brede sig til resten

af landet. Jeg har flere eksempler fra igangværende og tidligere forskning (Quist 2000) på at unge med ren dansk baggrund i samtaler med kammerater med forskellige sproglige baggrunde skifter udtale på netop disse punkter. Og det sker ubemærket, eller umærket som det hedder i fagterminologien, således at samtaleparterne ikke selv tænker over at her er tale om et skift fra standardkøbenhavnsk i retning mod multietnolekten. Det er sådanne umærkede skift mange sprogforskere mener fører til udtaleforandring.

Om multietnolekten får indflydelse på standarddansk, er foreløbig gætteeri. Området kræver stadig grundigere udforskning før vi har ordentlig indsigt i både omfanget og brugen af multietnolekt. Hvad vi dog ved med sikkerhed, er at dansk tales, i dag og i fremtiden, i nye variationer præget af vor tids sprog- og kulturmøder. Og det må vi alle vænne vores tolerante sprogøre til.

LITTERATUR

- René Appel: *Straattaal. De mengtaal van jongeren in Amsterdam. Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, nr. 62. Amsterdam 1999.
- Lars Brink & Jørn Lund: *Dansk Rigsmål*. København: Gyldendal 1975.
- Pia Quist: Ny københavnsk 'multietnolekt'. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer. *Danske talesprog*. Bind 1. Institut for dansk Dialektforskning. København: C.A. Reitzels Forlag 2000.
- Ulla-Britt Kotsinas 1998: Language contact in Rinkeby – an immigrant suburb. Androutsopoulos, Jannis K. & Arno Scholz (Hrsg.): *Jugendsprache, langue des jeunes, youth language*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften. 125-148.

NOTER

- 1 For befolkningsopgørelser over bydelen henvises til Københavns Kommunes Statistiske kontor.
- 2 Det skal tilføjes at denne form for ligefrem ordstilling langt fra er ukendt i dansk talesprog generelt. Det ser dog ud til i mine data at netop dette træk forekommer særlig hyppigt blandt de unge.

PIA QUIST CAND.MAG I DANSK OG SAMFUNDSFAG. HAR SIDEN MAJ 2002 VÆRET ANSAT SOM PH.D.-KANDIDAT VED INSTITUT FOR DANSK DIALEKT-FORSKNING MED ET FORSKNINGSPROJEKT OM "UNGES DANSKE TALESPROG I FLERSPROGEDE MILJØER I KØBENHAVN".